

ELS METGES BARCELONINS DE FA UN SEGLE

Josep M. MASSONS i ESPLUGAS

Introducció

Es de l'any 1895 una "Guía de Barcelona y sus alrededores" que porta el subtítol de *Barcelona en la mano*, l'autor de la qual és Josep Roca i Roca, un periodista, dramaturg i polític republicà (Terrassa 1848, Barcelona 1924) que ja n'havia publicat una altra l'any 1884 (1). La Guía pròpiament dita consta de 408 pàgines de 102x166 mm. impreses a doble columna. Les pàgines que van de la 365 a la 388 estan ocupades per unes breus biografies de 223 metges.

Aquest compendi biogràfic ve complementat per 160 fulls numerats amb números romans on en pla propagandístic a base d'ocupar un terç, mitja o tota la pàgina figuren 247 metges amb l'adreça de cadascú, hores i dies de visita, especialitat, etc... ordenats per ordre alfabètic: el primer és el Dr. Alabart, Unió 6, 2on. i el darrer el Dr. Xatart, Consell de Cent 339, 2on.

La part biogràfica està redactada en un pla descaradament encomiàstic. Són una mena de curriculums vitae on es procura treure partit de mèrits justificats uns, mèrits de pacotilla altres i quan el biografiat no en té de cap mena s'assegura que gaudeix d'una inmillorable clientela.

Transcrivim unes "perles": "... de mucha reputación, numerosa clientela..." (Augé); "... una numerosa clientela hace justicia a sus vastos conocimientos" (Bassols); "... consulta particular muy acreditada" (Beltri); "... cuya consulta particular se ve muy favorecida" (Bernés); "... importante consulta particular" (Bigas); "... cuya numerosa clientela ha sabido aquilatar sus profundos conocimientos" (Bonaplata); "... es una de las más concurridas de Barcelona" (Brillas); "... su consulta especial de enfermedades de los niños es tenida en muy alta consideración" (Cabot); "... aunque joven cuenta ya con numerosa clientela" (Camprobi).

Dins dels elogis més o menys fantàstics creiem que s'hi poden incloure estudis fets a l'estranger. En aquell moment, París era la Meca de la Medicina. Es innegable que en els seus hospitals s'hi van formar més de 4 i de 5 dels metges recensats a la Guía. Però una cosa és treballar a fons durant una llarga temporada i una

altra dedicar un dia a visitar els Laboratoris, les sales i assistir a alguna operació quirúrgica a càrrec del "chef" o del "patrón" fetes amb aires teatrals tot cercant una futura clientela d'estrangers rics.

D'algunes estances a l'estranger en tenim proves, com va ser el cas del Dr. Salvador Badia que, treballant a Alemanya, va ser admès al Cos de Medicina militar i durant la campanya de la guerra franco-prusiana de 1870 va difondre mitjançant unes "Cartas médicas" com aplicaven von Bergmann i von Esmarch el procediment de Lister en els ferits de guerra o de Duran Ventosa que ens consta que va passar dos cursos acadèmics a París treballant al costat de Charcot, Falvet i aplicant-se a l'estudi de l'electroteràpia amb Vigorous. D'altres -cas de l'uròleg S. Julià Mercet- només es diu que era "interno de los Hospitales de París".

Molt semblant és el que s'assegurava de M. Planxart "discípulo de los dos Hospitales Saint Louis, Midi i Lourcine de París" formant-se en Dermatologia i Sifiliografia. El mateix van fer els Drs. Tutau i Vilanova al Saint Louis (Bernier i Fournier) i al Midi amb Mauriac. El Dr. Mateu Valls va ser "alumno de las principales clínicas tocológicas de París". De Joaquim Puig i Sardà es deia que era "Doctor de la Facultad de París". De l'oculista Salvador Roca es diu "... y de regreso de París donde estuvo largas temporadas..."

Com acabem de veure eren molts els que anaven a ampliar coneixements a París, amb l'excepció de Salvador Badia que va anar a Alemanya. Tenim un altre que va anar a Berlin "para estudiar el tratamiento de la tuberculosis por el Dr. Koch".

Ja és més dubtós el treball efectuat a l'estranger per part de gent que es vanten d'haver estat en hospitals de França, Alemanya, Àustria i Gran Bretanya (cas del Dr. Ricard Botey) o als d'aquestes nacions més els Estats Units (cas del Dr. Bufill i Fors). De manera semblant deien haver estat en hospitals de França i Alemanya (Lluch) o de París, Suïssa i Itàlia (Joaquim Soler i Pla).

També, de quan en quan surten com mèrits el ser socis de Societats més o menys científiques estrangeres. El Dr. Joan Domènech Martínez era soci de la "Société scientifique européenne" i de l'"Académie universelle des Sciences" mentre que el Dr. Josep Dexeus Bové era "miembro de la Academia franco-hispano-portuguesa".

Finalment al curriculum del Dr. Ramon Pellicer i Bigas hi figurava ser "Socio correspondiente de l'Associazione dei Benemeriti Italiani". Eren molts els que presumien de ser socis de l'Academia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya i altres exhibien el ser metge de la "Sociedad francesa La Prevoyance Mutuelle, de la Equitativa de Nueva York y del Tramvia de Badalona".

Naturalment que en les breus biografies hi figuren mèrits veritables que no es poden discutir. En primer lloc hi ha les càtedres (Miquel Fargas, Bartomeu Robert, Antonio Morales, Antoni Riera Villaret, Josep A. Massó i Llorens, Rafael Rodríguez Méndez, Gil Saltor, Joaquim Bonet i Amigó, Joan Giné i Partagàs) o els alts càrrecs públics com Frederic Castells, Director Provincial de Sanitat, Jaume Ferran, Director del Laboratori Microbiològic Municipal, Miquel Horta metge de número de l'hospital de la Santa Creu.

O la condició de Numerari de la Reial Acadèmia de Medicina com era el cas dels doctors Lluís Suñé i Molist, Josep Cabot i Rovira, Antoni Sabater i Casals, Francesc de Sojo i Batlle, Salvador Cardenal, Josep Mascaró i Capella.

Altres elogis verídics són les qualificacions acadèmiques començant pels premis extraordinaris de Llicenciatura o Doctorat, com el Dr. Avelino Martín, el Dr. Jaume Queralto i Ros, el Dr. Bartomeu Robert i el Dr. Rodríguez Méndez. Queden en un segon pla les Llicenciatures qualificades de "Sobresaliente" del Dr. Vila Guarro, del Dr. Benjamín Romo i del Dr. Gil Saltor Lavall i les al·lusions a varies matrícules d'honor durant la carrera, o la condició de membre corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina.

Naturalment, hi havia gent que s'havien graduat i no tenien cap lloc oficial, ni anaven a cap hospital ni havien estat a l'estranger. El redactor tenia per a ells alguna floreta. Vegem que deia del Dr. Montells: "Figura muy dignamente entre los más distinguidos doctores que consagran sus actividades a la difícil ciencia de curar". De manera semblant escrivia del Dr. Ramon Noguera: "reputado médico-cirujano dedicado a la Medicina en general, siendo muy importante su consulta privada".

També alguns especialistes gaudien d'un curriculum amb bons adjectius i sense cap contingut. Tal el cas del Dr. Joaquim Pujol i Camps: "médico ginecólogo sumamente reputado. Notable especialista en enfermedades de las señoras".

Els especialistes

Aquella època de fa cent anys va contemplar l'afirmació de les especialitats. Certament que hi havia -com veurem- un gran nombre de metges que es presentaven com especialistes en una branca de la Medicina, però la immensa majoria no renunciaven a a veure i tractar malalts de tota mena.

L'altra característica és que al costat d'especialitats claríssimes com ho podien ser la Pediatria o l'Oftalmologia n'hi havia algunes com "Neuralgias, gota y pseudoreumatismo" (Roig Rovira) o "Enfermedades escrofulosas y herpéticas" (Dr. Jaumejoan) o "Nerviosas y crónicas" (Nunell) o "Artríticas y nerviosas" (Riu) verdaderament caòtiques.

Es més, d'alguns "especialistes" d'activitats ben definides i que el temps ha consagrat com la Dermatologia es podien escriure: "Ha sido médico del Asilo Naval Español. Ha desempeñado el cargo de médico-higienista". En 1883 -als 6 anys de graduar-se- "empezó a dedicarse con mucho éxito a la especialidad de *enfermedades cutáneas, sin dejar de ejercer la medicina general*".

Durant molts anys un mateix catedràtic explicava l'assignatura de "Partos, enfermedades de las mujeres y de los niños". Això s'arrossegava encara l'any 1895. D'altra banda, la Patologia femenina era en gran part conseqüència o de la gestació i també de les malalties de transmissió sexual.

D'aquí que existís un autèntic caos entre els que pretenien conrear algun o tots aquests camps de la Medicina. Certament que la Pediatria tenia 17 cultivadors en exclusiva amb dues figures que han passat a la història com el Dr. Zariquiey o el molt discutible Martínez Vargas. També hi havia algú com Masseras, Farriols, Mascaró i Capella que -deien- només dedicar-se a Obstetricia, encara que Farriols era també "médico de la Alcaldía". També hi havia 9 professionals que s'anunciaven com ginecòlegs purs. Mirabent, Planxart i Soler Maymó deien dedicar-se a "Venéreas y sífilis".

Però la immensa majoria cultivaven dues i fins totes aquestes especialitats. Vegem-ne uns exemples. "Partos y enfermedades de la mujer": Aymerich, Camprobí, Montaner de la Poza, Valls, Radúa i Oller. "Partos y enfermedades de la infancia": Dr. Enric Ygual. "Partos, venéreas y sífilis": Alabart, Alcobé, Roig i Bofill, Fábregas. "Mujeres y niños": Benavent, Botey Giménez, Pérez Martínez. "Niños, venéreas y sífilis": Malet.

El que batia el rècord era el Dr. Alcobé "ex-médico del Hospital de la Santa Cruz, profesor anatómico de la Escuela de Institutrices, etc... Dedícase a enfermedades de la infancia, venéreas y sifilíticas y especiales de la mujer". Hi havia, però, ja aleshores, especialitats ben definides com l'Otorrinolaringologia amb el Dr. Ricard Botey al front. Citem a Borràs, Bufill-Fors, Cama, Avelino Martín i el catedràtic de l'assignatura el Dr. Sojo que abans s'havia dedicat i àdhuc havia oposat a una càtedra de Ginecologia.

També hi ha en aquelles llistes oftalmòlegs, els quals asseguraven comptar amb els "Instrumentos operatorios los más perfeccionados y notables que se conocen". Era el cas del Dr. Mariano March que durant tres anys havia estat ajudant del Dr. Galezowsky de París. Altres oftalmòlegs eren el Dr. Antonio Quintana, el Dr. Salvador Roca, el Dr. Pau Subirà, el Dr. Josep Presas, el Dr. S. Caralt Sala, el Dr. Julio Alabés i sobretot, el Dr. Manuel Menacho, el més destacat de tots i que és continuat pels seus descendents en l'actualitat. No hi ha gaires psiquiatres. Era especialitat practicada per forenses i neuròlegs. Són a citar Pere Ribas Pujol -que havia estat intern durant 5 anys al sanatori Mental de Nueva

Belén- i que en el moment de redactar-se la Guia acabava d'obtenir una plaça de metge dels "Alienados del Asilo municipal de dementes del Parque". Altre era el Dr. Rodríguez Morini -del que es deia que havia acabat la carrera de Medicina als 18 anys- i que era metge del manicomi de l'Hospital de la Santa Creu i havia estat com el Dr. Pere Ribas intern de la Nueva Belén.

Una especialitat naixent aleshores era la de l'Aparell digestiu cultivada per Ferran Caballé, Flotats, Cristòfol Parellada i Puig, Lluch, Vivé i Picasso (que hi afegia "enfermedades de la garganta") i Palau Marsà que tractava malalts "de estómago, pecho y piel".

La especialitat de "Vías urinarias" tenia dues cares. La cara petita era la dels uròlegs que es limitaven a tractar la blenorràgia amb rentats uretrals de permanganat i la ingestió de balsàmics. La cara gran era la dels avis dels actuals uròlegs. Potser l'home més destacat en aquell moment era Víctor Azcarreta que dominava la cistoscopia i que a la Guia a l'anunciar la seva Clínica (on l'estància costava entre 30 i 60 rals) deia que s'hi "extirpaba el riñón" i s'extreien "piedras renales".

Un altre al que se li atribuïen coneixements urològics era al Dr. Antoni Riera Villaret, aleshores catedràtic de Tècnica anatòmica. També el Dr. Miquel Solsona deixeble de Guyon i Reliquet i el Dr. Josep Carreras "asiduo alumno de los hospitales de París". No deixa de ser curiós la contradicció entre la gran incidència de tuberculosi pulmonar i la pràctica absència de metges especialitzats en malalties de l'aparell respiratori. Apart del ja citat Palau Marsà (que alternava l'aparell respiratori amb l'estòmac i les malalties cutànies) hi havia el Dr. Masó Bru, director d'una "Clínica de enfermedades del pecho" i el Dr. Pere Pinard que practicava l'Homeopatia. Això ens porta a dir que hi havia registrats 12 homeòpates encara que un d'ells -el Dr. Badia- era eclèctic i de quan en quan no tenia inconvenient en recórrer a l'alopatia.

També trobem algú amb veleïtats curanderils. Es el cas de N.A. Fatjó i Centell del que llegim: "Curación del cáncer, lupus, fistulas, úlceras, herpes, afecciones de la matriz, flujos blancos, etc... por medio de la Tharpeina, compuesto exclusivamente vegetal". Afegim que a la Guia hi figuraven 12 llevadores. Totes tenien una "numerosa clientela" i n'hi havia dues on privava la distinció "visitando las primeras familias" i "forman su clientela las más distinguidas familias".

Els absents

Dóna la impressió que la inserció era pagada. D'altra manera no s'expliquen ni els adjectius ditiràmbics aplicats als que hi són, ni les absències de personatges mèdics del moment, tals com els germans Pere i Alvar Esquerdo, el Dr. Lluís Gòngora Joanico, el Dr. Joaquim Duran i Trincheria, el Dr. Josep Antoni

Barraquer Roviralta, el Dr. Josep Roquer i Casadesús, el Dr. Manuel Ribas Perdigó, el psiquiatra Lluís Dolsa i Ramon o el Dr. Josep Blanch i Benet, tots ells que eren o amb el temps van ser numeraris de la Reial Acadèmia de Medicina i algun catedràtic com el Dr. Ignasi Valentí Vivó. Això pel que toca a metges que van assolir una notorietat en el seu temps. Indirectament, podem trobar noms sense cap transcendència tals com el del Dr. Josep Puigcarbó que dirigia juntament amb el Dr. Bassols l'"Establecimiento terapico sulfuroso" una mena de banys terapèutics situats al nº 7 -junto al "Teatro Novedades"- del carrer de Casp.

Una altra font d'informació sobre els que falten són les llistes del recentment fundat (1894) Col·legi Oficial de Metges. Per bé que constitucionalment s'obligava tots els metges a entrar-hi, l'any 1895, molts professionals barcelonins no s'havien inscrit. Les dades proporcionades per Cèlia Canyelles i Rosa Toran són que "a finals de 1896 quedaven encara 116 metges sense patent. Es valorà positivament l'augment de la recaptació car eren 573 els metges que es repartien la mateixa quantitat que l'any 1894 tocava dividir entre 255.

O sigui que l'any 1896 Barcelona comptava amb un total de 689 facultatius (573 col·legiats i 116 no col·legiats) i hem de pensar que l'any 1895 la situació era molt semblant. Això, parlant de quantitat. Si incidim sobre els absents de categoria que van intervenir en els primers passos de l'actual Col·legi de Metges, trobem que no figuren els personatges següents: Estanislau Andreu Serra, Josep Mª Roca i Heras, Antoni Ayné, Antoni Espinet, Jaume de Magaz, Ramon Elias de Molins, Francesc Lluís Gassol i Folch, Antoni Xipré Llorens i Joan Bassols Villà.

Les clíniques

Tots els parts eren atesos a casa i es practicaven multitud d'intervencions quirúrgiques a domicili, de manera que existia tot un cerimonial com recobrir mobles i quadres de l'improvisat quiròfan amb llençols. De totes maneres s'anava imposant l'assistència a clíniques. Heus ací la llista.

- Casa de Salud de Nuestra Sra. del Pilar situada en el mateix lloc d'ara.

- Casa de curación quirúrgica del Dr. Cardenal. Pasaje de Mercader 13 y 15. A la Guia s'afirmava que s'hi havien practicat 400 intervencions; "hasta de Filipinas y de Cuba y del resto de España" havia arribat clientela.

- Clínica Dr. Fargas. Consejo de Ciento 307 (amb "poli-clínica gratuita para los pobres") "... salvación del 84% de sus enfermas operadas". Dedicada a la Ginecologia.

- Clínica quirúrgica del Dr. Recasens. Aragón 439. Consagrada a tota mena d'intervencions quirúrgiques.

- Casa de curación del Dr. Azcarreta. Ronda de San Antonio, 56. En aquell moment "... está levantando un edificio en Ganduxer junto al apeadero de la Bonanova" amb un total de 1.700 m2. Destinada a Urologia.

- Casa de curación del Dr. Menacho. Carmen, 30, pral. Dedicada a Oftalmologia.

El Dr. P. Manaut a Conde del Asalto, 43, tenia instal·lada una "Clínica y Casa de curación al nivel de las mejores del extranjero en la cual se verifican operaciones ginecopáticas. Hay en ella magníficas habitaciones para operados".

Hi havia també l'"Instituto de vacunación Dr. Macaya" "... hay una bien montada sección para el reconocimiento y colocación de nodrizas".

La mateixa finalitat perseguia "La Protectora infantil (Gabinete médico Paradell) fundado el año 1880 para el reconocimiento y colocación de nodrizas, calle de Santa Ana 37, principal".

Establiments balneoteràpics

-Rambla de los Estudios 3 (parte posterior de la Real Academia de Ciencias).

-Instituto hidroterápico barcelonés Paseo de Gracia esquina Diagonal.

-Establecimiento terapico sulfuroso, Caspe 7.

-Establecimiento de aguas azoadas, Pelayo 3.